

Оцінка туристичної привабливості Одеського регіону

Федоренко М.А.

аспірант

Інституту агроєкології та природокористування
Національної академії аграрних наук України

У статті обґрунтовано необхідність проведення якісної оцінки та регулювання туристичної привабливості регіону, з метою підвищення ефективності роботи туристичної сфери. Туризм істотно впливає на економіку держави, сприяє створенню нових робочих місць, є джерелом поповнення бюджету та припливу валютних надходжень, поєднує прибутковість з екологічною рівновагою. Крім того, стимулює розвиток багатьох галузей економіки таких як, транспорт, будівництво, сільське господарство, культура, мистецтво тощо, які прямо чи опосередковано пов'язані з туристичною індустрією.

Ключові слова: туризм, оцінка, туристична привабливість, компоненти туристичної привабливості.

Федоренко М.А. ОЦЕНКА ТУРИСТИЧЕСКОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ОДЕССКОГО РЕГИОНА

В статье обоснована необходимость проведения качественной оценки и регулирования туристической привлекательности региона, с целью повышения эффективности работы туристической сферы. Туризм оказывает существенное влияние на экономику государства, способствует созданию новых рабочих мест, является источником пополнения бюджета и притока валютных поступлений, сочетает доходность по экологическим равновесием. Кроме того, стимулирует развитие многих отраслей экономики как транспорт, строительство, сельское хозяйство, культура, искусство и т.д., которые прямо или косвенно связаны с туристической индустрией.

Ключевые слова: туризм, оценка, туристическая привлекательность, компоненты туристической привлекательности.

Fedorenko M.A. EVALUATION OF TOURIST ACCURACY OF ODESSA REGION

The article substantiates the necessity of carrying out a qualitative assessment and regulation of the tourist attractiveness of the region in order to increase the efficiency of the tourism industry. Tourism substantially affects the state's economy, promotes job creation, is a source of budget revenues and influxes of foreign exchange earnings, combines profitability with ecological equilibrium. In addition, it stimulates the development of many sectors of the economy such as transport, construction, agriculture, culture, art, etc., which are directly or indirectly related to the tourism industry.

Keywords: tourism, evaluation, tourist attraction, components of tourist attraction.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Для багатьох країн з менш привабливими, ніж в Україні, природними та культурно-історичними ресурсами, розвиток туристичного бізнесу дозволив підвищити рівень національного економічного розвитку. Наявний туристичний потенціал та ресурси сприяють входженню України на світовий туристичний ринок. Але тільки це ще не дає гарантії успішного розвитку туристичної індустрії, яка потребує комплексного підходу та ефективної державної політики. Тому, для підвищення ефективності роботи туристичної сфери необхідно регулювати цим процесом як на місцевому (в регіонах) так і на загальнонаціональному рівнях. Українська держава задекларувала її одним з пріоритетних напрямів розвитку національної економіки. Але разом з тим Україна, маючи усі передумови,

не приділяла належної уваги розвитку туризму. У зв'язку з такою ситуацією питання проведення якісної оцінки та регулювання туристичної привабливості регіону набувають значної актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оцінки туристичної привабливості України знайшли своє відображення в наукових працях багатьох вчених. Так, В.Я. Гавран [2] досліджує формування привабливості рекреаційно-туристичних комплексів з метою залучення інвестицій в розвиток туризму. В свою чергу А.В. Мокляк [3] наводить оцінку та систематизацію чинників, що визначають привабливість комплексу міжнародного туризму України для іноземців. За останні роки різні методики оцінювання інвестиційної та туристичної привабливості території найбільш повно розкриті у працях вчених Бейдика О.О., Гранберга А.Г., Гринів Л.С.,

Гулич О.І., Євдокименко В.К., Маршалова А.С., Стеченка Д.М., Ткаченко Т.І., Черчик Л.М. та інших дослідників [5–14]. Також слід виділити методики інвестиційної привабливості Гарвардської школи бізнесу, Тейна-Уотерса, Котлера-Хезлера, журналів “The Economist”, “Fortune”, “Euro money” [14–18].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Немає єдиної методики для комплексної оцінки туристичної привабливості, а тільки для її окремих компонентів (складових). Найбільш системний підхід щодо оцінки туристичної привабливості регіону представлений в дослідженні О.В. Музиченко-Козловської [4], але запропоновані науковцем рекомендації пов'язані з визначення туристичної привабливості території в першу чергу щодо якості довкілля. Отже, сьогодні постає нагальна потреба оцінки кожного компонента, що формує в результаті туристичну привабливість регіону.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Написання даної статті ставить на меті виконання наступних завдань:

- визначення понять туризм, туристична привабливість регіону;
- визначення компонентів туристичної привабливості регіону;
- оцінити туристичну привабливість регіону;
- виявити слабкі і сильні сторони українського туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними офіційного сайту Всесвітньої туристичної організації, туризм є однією з найбільш динамічних та перспектив-

них галузей світової економіки. Його частка становить близько 12% світового валового внутрішнього продукту, 7% загального обсягу інвестицій, 11% світових споживчих витрат, 5% усіх податкових надходжень і третину світової торгівлі послугами. За прогнозами експертів ВТО, число поїздок в світі до 2020 року досягне 1,6 мільярда туристських прибуттів, з яких 717 млн. припаде на Європу [1].

Туризм походить від французького “tourisme” – прогулянка, подорож – подорожі у вільний час пов'язані з від'їздом за межі постійного проживання і один з видів активного відпочинку, який поєднує відновлення продуктивних сил людини з оздоровчими, пізнавальними, спортивними та культурними розважальними цілями. В міжнародній практиці до туристів відносять осіб, які тимчасово і добровільно змінили своє місце проживання з будь-якою метою, крім діяльності, яка винагороджується в місці тимчасового перебування.

Туристична привабливість регіону – це категорія, яка включає сукупність туристичних ресурсів, сучасної розвиненої матеріальної та технічної бази туризму, доступної і достатньої інформації про регіон, належний рівень безпеки, які б відповідали потребам туристів і забезпечували досягнення найбільший соціально-економічний ефект та належного державного регулювання даної галузі економіки.

На рис. 1 зображені компоненти туристичної привабливості Одеського регіону та їх зв'язок між собою.

Як ми бачимо на рис. 1, всі компоненти туристичної привабливості пов'язані між

Рис. 1. Компоненти туристичної привабливості Одеського регіону

Джерело: розроблено автором

собою. На наш погляд основними є компоненти: туристичні ресурси (історичні, культурні та природні ресурси) та туристична інфраструктура, а для їх належного стану і функціонування важливим компонентом є державне регулювання та інвестиційне забезпечення, а для їх належного рівня – рівень безпеки в державі і, зокрема, в регіоні, а задля їх доступності – є компонент інформаційного забезпечення.

Рівень забезпечення туристичними ресурсами є досить високим. Так, в Одеській області значна кількість унікальних та естетично привабливих природних ландшафтів, місцевих та пам'яток культури та природоохоронних територій, парків, заказників, біосферний заповідник тощо. Зокрема, це Дунайський біосферний заповідник, морські прибережні території області, безмежні річкові ресурси, що передусім пов'язані із мальовничими ландшафтами навколо Дунаю, Дністра та безпосередньо рибалкою в даних річках та ін. Також слід зазначити, що Україна має багату та різноманітну культуру, традиції, історію, фольклор, мистецтво та інше. До історичних ресурсів слід віднести історичні пам'ятки, пам'яток античної культури, народної архітектури, заказники, тощо. Рівень враження про естетику культурного ландшафту, його збереження та відповідність регіональним особливостям в деяких регіоні низький, який забезпечується чистотою міст, доріг, а особливо узбіч доріг та придорож-

ніх паркінгів. На цей чинник особливо звертають увагу іноземні туристи.

Туристична інфраструктура в Україні забезпечена не на достатньому рівні. Найгостріша проблема на сьогодні – відсутність достатньої кількості готелів, мотелів, хостелів. Зокрема, відсутність готелів вищих класів для задоволення іноземних туристів із розвинених країн. А також мала кількість хостелів з належним сервісом, щоб задовільнили молодих мандрівників та інших бюджетних туристів. Головною причиною такої ситуації є недостатня державна підтримка готельної сфери.

В Таблиці 1 наведена кількість підприємств готельного типу, відповідно кількість номерів в них та їх житлова площа.

Що стосується *транспортної інфраструктури*, то незважаючи на збільшення довжини доріг з твердим покриття, якість їх сумнівна, і стан великої кількості доріг залишається неналежним. Також, низький рівень транспортного обслуговування туристичного руху, що вимагає заміни великої частини значною мірою зношеного парку автотранспорту та рухомого складу залізниці. Недостатня транспортна доступність України є однією з перешкод, що гальмують розвиток туризму.

Інформаційне забезпечення, як компонент туристичної привабливості залишається на низькому рівні. Багато туристів не чули про Україну і її пам'ятки. Туристичний продукт потребує постійної та систематичної реклами

Таблиця 1

Готелі та інші місця для тимчасового проживання

Рік	Кількість підприємств готельного типу	Кількість номерів	Житлова площа всіх номерів, тис. м ²
1995	1396	62360	1032,3
1996	1368	60601	999,9
1997	1375	58464	1002,1
1998	1328	55487	1010,7
1999	1326	51450	948,7
2000	1308	51012	949,1
2001	1258	49966	947,9
2002	1254	51107	977,0
2003	1218	50412	997,8
2004	1192	50414	1012,2
2005	1232	51686	1072,4
2006	1269	53645	1120,2
2007	1420	62165	1313,6
2008	1595	71580	1508,4
2009	1684	76019	1624,6
2010	1731	79833	1700,6

Джерело: створено за даними Держстат України, 1998-2010

на міжнародному ринку послуг. Через брак інформації, ми втрачаємо потенційних клієнтів (туристів) на купівлю туристичних послуг, а також втрачаємо *потенційних інвесторів*, які через відсутність інформації про стан інвестиційного клімату та інвестиційних проектів в туристичній галузі, оминають ринок туристичних послуг України.

Основу державного регулювання становить Закон України «Про туризм», що визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму. Розпорядженням КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів на 2016–2020 роки» регламентується впровадження даної стратегії, метою якої є створення умов для забезпечення сталого розвитку сфери туризму та курортів, перетворення її у високорентабельну, інтегровану у світовий ринок галузь, що зможе стати вагомим чинником прискорення економічного зростання, підтримки зайнятості, структурної модернізації економіки, наповнення бюджетів всіх рівнів.

На рис. 2 показана динаміка в'їзного туризму за період 2000-2006 років.

На рис. 3 відображена кількість іноземних туристів України за період 2010-2015 років.

Як ми бачимо з графіку, в період з 2000 по 2006 років спостерігається стабільний ріст іноземних відвідувачів в Україну. Що не скажеш за період 2010-2015 років, коли ми спостерігаємо то зменшення, то збільшення іноземних

туристів, в 2014 та 2015 роках, – спостерігається значне зменшення відвідувачів нашої країни іноземними туристами, а саме менше ніж 20 тис. чол. за рік.

Значення *інтегрального показника* для Одеського регіону складає 1,67–1,24, цей показник є високим по Україні.

У *рейтингу The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017*, складеному експертами Всесвітнього економічного форуму в Давосі, **Україна посіла 88-е місце**. Про це повідомляє «Капітал». «Україна посіла 88-е місце за привабливістю для туристів за версією експертів Всесвітнього економічного форуму в Давосі. Головними критеріями для складання рейтингу стали культурні ресурси, доступна інфраструктура, ціни, охорона здоров'я, рівень безпеки, міжнародна відкритість», – йдеться в повідомленні.

В Таблиці 2 наведені сильні та слабкі сторони українського туризму.

Виходячи із слабких сторін українського туризму, найважливіші стратегічні цілі, що стоять перед ним, є такими:

- пристосування українських норм та законів до стандартів країн Західної Європи, особливо у сфері міжнародних торговельних угод, охорони прав споживача, діяльності господарських структур, які надають послуги в сфері туризму;
- збільшення транспортної доступності та поліпшення забезпечення послугами телефонного зв'язку;

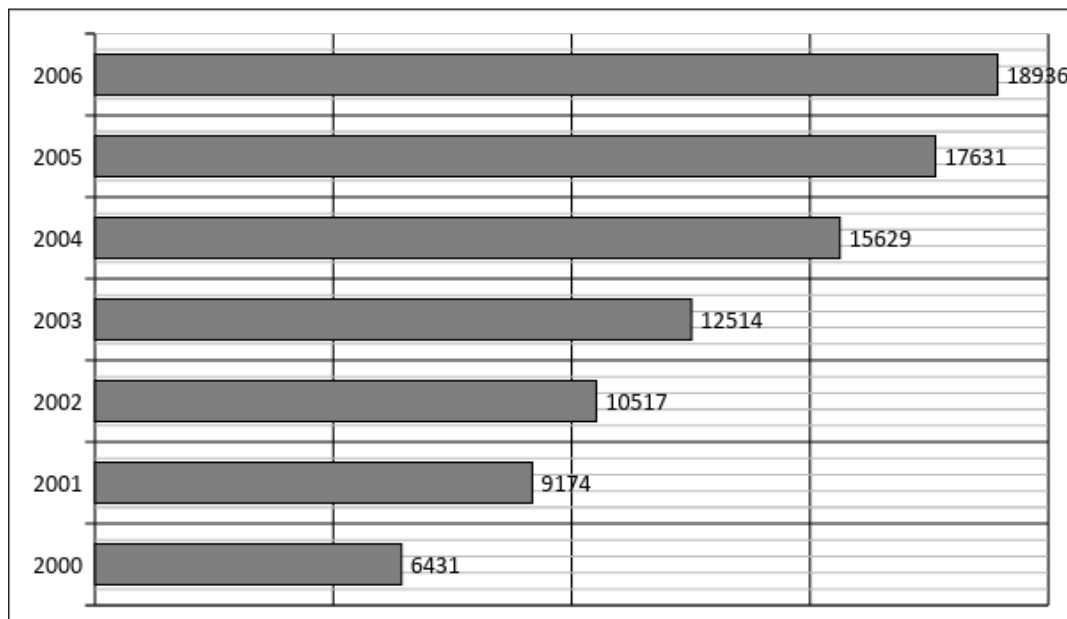

Рис. 2. Динаміка в'їзного туризму за 2000-2006 роки (чол.)

Джерело: розроблено автором за даними Держкомстату <http://www.ukrstat.gov.ua/>

- розширення реклами українського туристичного продукту на закордонних ринках одночасно з організацією з цією метою спеціального урядового агентства;
- розвиток міжнародного співробітництва разом з регіональним прикордонним співробітництвом в рамках надання послуг туристам;
- покращення безпеки туристів та подорожуючих;
- діяльність, спрямована на охорону середовища, особливо на територіях, що мають велике значення для розвитку туризму;
- проведення активної політики заохочення зарубіжних інвестицій в туристичне господарство України;
- проведення комерціалізації шляхом реструктуризації і трансформації форм власності тієї частини соціальної та спеціальної

бази, яка може надавати послуги на туристичному ринку;

- підтримка регіонального розвитку на територіях, привабливих з точки зору туризму і господарської діяльності в туризмі та супутніх галузях;
- організація наукових досліджень та підтримка освіти в галузі туризму згідно з потребами ринку, з урахуванням міжнародного досвіду.

За дослідженням М.О. Омуша, показниками, за якими можна оцінити туристичну привабливість території є [6, с. 139]:

- загальний імідж регіону;
- природно-кліматичні умови для відпочинку та оздоровлення;
- соціальна стабільність та безпека;
- транспортна доступність;
- економічна привабливість;

Рис. 3. Кількість іноземних туристів України за період 2010-2015 років

Джерело: розроблено автором за даними Держкомстату <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Таблиця 2

Сильні та слабкі сторони українського туризму

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> • багата та різноманітна культура; • фольклор; • велика кількість пам'яток; • багато цікавих заповідників; • мальовнича природа; • теплий клімат; • українська гостинність. 	<ul style="list-style-type: none"> • жахливий стан доріг та слабкий рівень авто-сервісу; • рівень надання послуг низький при високій ціні; • поганий стан природного середовища; • низький рівень безпеки; • погана державна підтримка; • поганий гігієнічний стан та порядок на туристських та атрактивних об'єктах; • слабе знання населенням іноземних мов; • брак інформації та реклами для туристів; • надто довга процедура на контрольно-пропускних пунктах.

- духовна привабливість центрів релігійного паломництва;
- привабливість пам'яток історії;
- культурно-освітня привабливість.

На тепер існують методики та рекомендації зі статистики туризму, які затверджені на Міжнародній конференції зі статистики подорожей та туризму, що організувала ЮНВТО. Згідно з цими рекомендаціями розроблений перелік основних показників, які легко вимірюються та надають інформацію про динаміку розвитку туристичної індустрії. Найважливішими показниками, за даними ЮНВТО, є [1, с. 35, с. 42]:

- кількість прибуттів;
- тривалість перебування туриста в країні;
- витрати туристів, пов'язані з подорожжю;
- доходи від туризму.

Технічна туристична привабливість – це потенціал території щодо можливості привабити таку кількість туристів, яку можуть прийняти засоби розміщення туристів чи загалом певний регіон з наявними туристичними ресурсами, враховуючи допустиме рекреаційне навантаження на цю територію.

Економічна туристична привабливість – це економічно ефективна кількість туристів, які відвідали певний регіон і дали можливість досягти максимального соціально-економічного ефекту.

Для оцінювання технічної туристичної привабливості території можна скористатися показниками, які представлені у статистичній звітності туристичних підприємств чи інших установ. За допомогою статистичних показників можна визначити кількість засобів розміщення та місць у них, дізнатись, яку кількість туристів може прийняти певний регіон. Таким чином можна визначити фактичний стан розвитку туризму в певному регіоні.

Висновки з цього дослідження. *Розвиток державного туристичного продукту вимагає таких заходів:*

- розробки стратегії розвитку туристичного продукту;
- збільшення його конкурентоспроможності на закордонних ринках;
- впровадження податкових пільг для інвестицій, пов'язаних з розвитком рекреаційної бази;
- включення до туристичної пропозиції імпрез культурного, спортивного, рекреаційного, наукового, торговельного спрямування;
- розвитку туризму в сільській та лісовій місцевості (агротуризм, або «зелений» туризм);
- впровадження до внутрішнього та іноземного туризму пропозицій кваліфікованого та спеціалізованого туризму (наприклад, мисливство, рибальство, вітрильний спорт та ін.);
- постійного моніторингу туристичних явищ в загальнодержавному та регіональному масштабах з метою ліквідації бар'єрів та обмежень в розвитку;
- проведення систематичних маркетингових досліджень закордонних ринків.
- вимагає створення, крім сучасних фондів розміщення та бази харчування, також розвинених систем інформації та бронювання готелів і квитків [10].

Щоб визначити економічну туристичну привабливість регіону необхідно врахувати сукупність чинників, які впливають на досягнення максимальної економічної ефективності та заходи, які слід вжити, щоб її досягти (щоб досягти максимального економічного ефекту). У певному регіоні може бути потенціал для розвитку туризму та бажання прийняти велику кількість туристів, але, щоб досягти максимального економічного ефекту затрати для цього можуть виявитися недоцільними.

Туристично-рекреаційний потенціал – це потенціал, який визначається за наявністю, кількістю та якісною характеристикою історико-культурних, лікувально-оздоровчих рекреаційних ресурсів та розвитку туристичної інфраструктури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.unwto.org.
2. Гавран Володимир Ярославович Управління інвестиційною діяльністю в рекреаційно-туристичній сфері: Дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / В.Я. Гавран. – Л., 2002. – 203 с.
3. Мокляк Анджей Туристські ресурси для потреб іноземного туризму в Україні (в контексті українсько-польських туристичних зв'язків): Дис. канд. геогр. наук: 11.00.02 / А. В. Мокляк – К., 2004. – 206 с.
4. Музиченко-Козловська Оксана Володимирівна. Економічне оцінювання та регулювання туристичної привабливості території: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / О.В. Музиченко-Козловська; Національний ун-т «Львівська політехніка». – Л., 2007. – 21с.

5. Бейдик О. О. Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України [Текст]/ О. О. Бейдик // дис... д-ра геогр. наук.» Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2004. – 424 с.
6. Омуш М.О., Стратегія диверсифікованого розвитку туристського комплексу в регіональній економіці (на прикладі Йорданії): автореф. дис. ...канд. екон. наук / М.О. Омуш – Харків, 2003. –19 с.
7. Гулич О. І. Методика формування стратегій сталого соціально-економічного розвитку курортно-рекреаційних територій і туристичних центрів» [Текст]/ О. І. Гулич, Л.С. Гринів, Н. М. Герасимчук / НАН України. – Львів: Інститут регіональних досліджень, 2007. – 52 с.
8. Євдокименко В.К. Регіональна політика розвитку туризму (Методологія формування. Механізм реалізації) [Текст]/ В.К. Євдокименко. – Чернівці: Прут, 1996. – 288 с.
9. Музиченко-Козловська О.В. Методика оцінки рівня туристичної привабливості регіону [Текст] / О.В. Музиченко-Козловська // Регіональна економіка, – № 1, 2006. – С. 218–227.
10. Маршалова А. С. Основы теории регионального воспроизводства [Текст]: Учебное пособие/ А. С. Маршалова, А. С. Новоселов. – М.: Экономика, 2007. – 192 с.
11. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком : Навч. посібник/ Д.М. Стеченко. – К.: Вища школа, 2000. – 223 с.
12. Ткаченко Т.І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу [Текст]: Монографія / Т.І. Ткаченко. – К.: КНТЕУ, 2006.– 537 с.
13. Черчик Л.М. Оцінка рівня привабливості розвитку рекреаційного природокористування для регіонів України / Л.М. Черчик. – Луцьк.: Видавничий центр ЛДТУ, 2006. – 120 с.
14. Рожков К. Л. Процесс глобализации и национальная экономика [Текст] / К. Л. Рожков // дис. екон. наук. – М. Дипломатическая академия МИД Российской Федерации., 2000. – 386 с.

REFERENCES:

1. The official website of the World Tourism Organization (2015) [Electronic resource] – available at:www.unwto.org (Accessed 24 February 2018).
2. Gavran Volodymyr Jaroslavovych (2002), Upravlinnja investycijnou dijaln'nistju v rekreacijno-turystychnij sferi [Management of investment activity in the recreation and tourism sector]: Abstract of kand. econ nauk: 08.02.03 / V.Ja. Gavran – Lviv, Ukraine. – p. 203.
3. Mokliak Andzhej (2004), Turysts'ki resursy dlja potreb inozemnoho turyzmu v Ukraini (v konteksti ukrains'ko-pol's'kykh turystychnykh zv'iazkiv) [Tourism resources for the needs of foreign tourism in Ukraine (in the context of Ukrainian-Polish tourist links)]: Abstract of ph. kand. geogr. nauk: 11.00.02 / A. V. Mokliak – Kyiv, Ukraine. – p. 206.
4. Muzychenko-Kozlovs'ka Oksana Volodymyrivna (2007), Ekonomichne ocinjuvannja ta reguljuvannja turystychnoji pryvablyvosti terytoriji, [Economic assessment and regulation of the tourist attractiveness of the territory]: Avtoref. dys. kand. ekon. nauk: 08.02.03; Nacional'nyj un-t "L'vivs'ka politehnika, Lviv, Ukraine. – p. 21.
5. Beydyk O. O. (2004), Metodologija ta metodyka analizu rekreacijno-turysts'kyh resursiv Ukrainy [Text] / O. O. Bejdyk // dys... d-ra geogr. nauk." Kyjivs'kyj nacional'nyj un-t im. Tarasa Shevchenka, Kyiv, Ukraine. – p. 424.
6. Omush M.O. (2003), Omush M.O. Strategija dyversyfikovanogo rozvytku turysts'kogo kompleksu v regional'nij ekonomici (na prykladi Jordaniji) [Strategy of diversified development of the tourist complex in the regional economy (for example, Jordan)]: avtoref. dys. ...kand. ekon. nauk / M.O. Omush – Harkiv, / M.O. Omush, Kharkiv, Ukraine. – p. 19.
7. Gulyk O. I. (2007), Metodyka formuvannja strategij stalogo social'no-ekonomichnogo rozvytku kurortno-rekreacijnyh terytorij i turystychnykh centriv [Text]/ O. I. Gulich, L.S. Grinov, N. M. Gerasimchuk / NAS of Ukraine. – Lviv: Institute for Regional Studie, Lviv, Ukraine, – p. 52.
8. Evdokimenko V.K. (1996), "Rehional'na polityka rozvytku turyzmu (Metodolohiia formuvannia. Mekhanizm realizatsii)" [Regional Policy of Tourism Development (Methodology of Formation, Mechanism of Realization) [Text] / V.K. Evdokimenko. – Prut, Chernivtsi, Ukraine.– p.288.
9. Muzychenko-Kozlovs'ka O.V. (2006), Metodyka ocinky rivnja turystychnoji pryvablyvosti regionu [Text] / O.V. Muzychenko-Kozlovs'ka // Regional'na ekonomika. – No 1. – p. 218-227.
10. Marshalova A. S. (2007), "Osnovy teorii regional'nogo vosproizvodstva" [Fundamentals of the theory of regional reproduction]: Uchebnoe posobie/ Textbook / AS Marshalova, AS Novoselov. – Economic, Moscow, Russia. – p.192.
11. Stechko D.M. (2000), "Upravlinnia rehional'nym rozvytkom" [Regional Development Management]: Textbook / D.M. Stechenko – K.: High School., – p. 223.

12. Tkachenko T.I. (2006), Sustainable tourism development: theory, methodology, business realities [Sustainable tourism development: theory, methodology, business realities [Text]]: Monograph / T.I. Tkachenko « K.: KNTEU, Kyiv, Ukraine. – p. 537.
13. Cherchyk L.M. (2006), Estimation of the level of attractiveness of the development of recreational nature use for the regions of Ukraine [Assessment of the attractiveness of recreational nature development for the regions of Ukraine] / L. M. Cherchik.– Luc'k: Vydavnychyj centr LDTU, Lutsk. Ukraine. – p. 120.
14. Rozhkov K. L. (2000), Process globalyzacyy y nacyonal'naja ekonomyka [Tekst] [The process of globalization and the national economy [Text]] / K. L. Rozhkov // dys. ekon. nauk. – M. Dyplomatycheskaja akademyja MYD Rossyjskoj Federacyy, Moscow, Russia. – p. 386.